

Rytm w muzyce

Scenariusz lekcji dla gimnazjów, odc. 2/7

Materiały:

- nagrania następujących przykładów muzycznych:
 - B. Ferneyhough *Etudes Transcendentales*
 - J.S. Bach *Preludium z I Suity na wiolonczelę solo* (wyk. np. Anner Bylisma i Mściław Rostropowicz lub inne dwa różniące się zauważalnie tempem)
 - S. Prokofiew *Taniec rycerzy z Romea i Julii* (lub inny wyrazisty przykład utworu w metrum parzystym)
 - G. Verdi *Libiamo z Traviaty* (lub inny wyrazisty przykład utworu w metrum trójdzielnym)
 - P. Czajkowski *Taniec łabędzi z Jeziora łabędziego* (lub inny wyrazisty przykład utworu w metrum parzystym)
 - nagranie wirtuoza tabli (np. Allah Rakha lub Zakir Hussain) lub/i perkusyjnej solówki jazzowej (np. Buddy'ego Richa)
 - nagranie szamańskiego obrzędu z Mongolii (Mongol shamanic ritual)
 - G. Ligeti *Poème Symphonique for 100 Metronomes*
 - S. Reich *Drumming, Part 1*
- film z cyklu *Muzykoteka szkolna* – seria dla uczniów gimnazjum, odc. 2 pt. [Rytm](#)
- partytura pierwszej strony *Nokturnu b-moll op. 9 nr 1* Chopina – w załączniku
- prezentacja ppt – w załączniku

Przebieg lekcji:

1. Projekcja filmu

2. Rytm SLAJD NR 1, 2

- Powracamy do pytania, które pojawiło się w filmie: co to jest rytm? **SLAJD NR 3** Dyskusja, próba zdefiniowania. Wniosek: pojęcie rytmu związane jest z relacjami czasowymi między dźwiękami – który dźwięk jest krótszy/dłuższy względem innego i o ile. **SLAJD NR 4**
- Wyjaśniamy, iż owe relatywne czasy trwania („nuty rytmiczne”) nazywamy wartościami rytmicznymi **SLAJD NR 5**. Omawiamy to zagadnienie na przykładzie ćwierćnuty i 2 ósemek **SLAJD NR 6**.
- Proste dyktando rytmiczne (bez metrum): ćwierćnuta – dwie ósemki – ćwierćnuta **SLAJD NR 7**, potem drugie: ćwierćnuta – dwie ósemki – ćwierćnuta – dwie ósemki **SLAJD NR 8**.
- Wyjaśnienie: wartości rytmicznych istnieje dużo więcej – ósemki dzielą się na szesnastki itd. (doprowadzamy ten podział również „w górę” do całych nut) **SLAJD NR 9**. Wspominamy, że istnieją również sposoby wydłużania wartości (kropka, łuk) **SLAJD NR 10**, a także o podziale nieregularnym **SLAJD NR 11** (można pokazać np. fragment *Nokturnu b-moll op. 9 nr 1* Chopina **SLAJD NR 12**). Można tworzyć dowolnie skomplikowane rytmy (prezentujemy nagranie któregoś utworu z cyklu *Etudes Transcendentales* Briana Ferneyhough).

3. Tempo

- Jedno z dyktand gramy jeszcze raz, a potem jeszcze dwa razy: w tempie bardzo szybkim i następnie bardzo wolnym. Zadajemy pytanie: czy te trzy przykłady miały ten sam rytm? Jeśli ktoś ma wątpliwości, podkreślamy raz jeszcze: relacje czasowe między dźwiękami pozostały te same – niektóre dźwięki były dwa razy krótsze od innych.

Co się więc zmieniało?

- Wprowadzamy pojęcie tempa **SLAJD NR 13**. Wyjaśnienie: nie ma rytmów szybkich czy wolnych – rytm to tylko struktura, a szybkie lub wolne może być tempo **SLAJD NR 14**. Prezentujemy dwa nagrania tego samego fragmentu jakiegoś utworu – różniące się tempem wykonania (np. *Preludium z I Suity na wiolonczelę solo* J.S. Bacha, przykładowo Anner Bylsma vs Mściśław Rostropowicz)

4. Metrum

- Prezentujemy teraz dwa przykłady dźwiękowe – zapowiadamy, że w obydwu jest ten sam rytm – same ćwierćnoty – i to samo tempo. Pytanie: czym się różnią? **SLAJD NR 15** (Będą to ciągi ćwierćnot – bez melodii, harmonii, dynamiki – pierwszy w metrum 4/4, drugi 3/4, z wyraźnymi akcentami na raz).
- Jeśli w opisach uczniów nie padnie słowo „metrum”, wprowadzamy je i krótko objaśniamy **SLAJD NR 16, 17**. Prezentujemy 2-3 krótkie fragmenty nagrań (np. *Taniec rycerzy z Romea i Julii* Prokofiewa, *Libiamo z Traviaty* Verdiego, *Taniec łabędzi z Jeziora łabędziego* Czajkowskiego) – uczniowie mają za zadanie z grubsza rozpoznać metrum (parzyste czy trójdzielne).

5. Krótkie podsumowanie wiedzy o tym, jakie elementy organizują czas w muzyce: rytm, tempo, metrum **SLAJD NR 18**

6. Rytm jako element samowystarczalny

- Pytanie do uczniów: czy może istnieć muzyka oparta wyłącznie na rytmie, bez melodii, harmonii, dynamiki itd.? **SLAJD NR 19** Jeśli tak – jaka musiałaby być, żeby była ciekawa? Jedną z opcji jest muzyka oparta na rytmach bardzo skomplikowanych **SLAJD NR 20** – przedstawiamy nagranie wirtuoza tabli (np. Allah Rakha lub Zakir Hussain) lub/i jakiejś perkusyjnej solówki jazzowej (np. Buddy Rich).
- Pytanie do uczniów: czy z prostych rytmów da się skonstruować ciekawą muzykę? **SLAJD NR 21** Monotonne, proste rytmy mogą mieć charakter transowy **SLAJD NR 22** (przykłady z innych kultur, np. szamański obrzęd z Mongolii).
- Proste rytmy można również nawarstwić w ciekawy sposób. **SLAJD NR 23**

Przykład nr 1 – do wykonania przez uczniów: dzielimy klasę na 3 grupy – wszyscy będą wyklaskiwać ćwierćnoty w tym samym tempie (w sposób zsynchronizowany), jedna z grup w metrum 3/4, druga 4/4, trzecia 5/4 – z wyraźnymi akcentami. **SLAJD NR 24** Krótka analiza przykładu: ten sam rytm, to samo tempo, różne metra **SLAJD NR 25**. Wyjaśniamy, iż był to przykład polimetrii. **SLAJD NR 26**

Przykład nr 2 – przypominamy utwór na metronomy Ligetiego z filmu *Muzykoteki* (można zaprezentować fragment oryginalnej wersji na 100 metronomów) – wyjaśniamy, że każdy był nastawiony na inne tempo. Analiza: rytm ten sam, metrum brak, różne tempa. **SLAJD NR 27**

Przykład nr 3 – *Drumming, Part 1* Steve’a Reicha (zaleca się najpierw omówić problematykę tego utworu, potem posłuchać): każdy z wykonawców gra w kółko swój jeden bardzo prosty rytm. Rytm wzajemnie się dopełniają, tworząc gęstą tkankę. **SLAJD NR 28** W pewnym momencie pojawia się tzw. przesunięcie fazowe – jeden z wykonawców zaczyna grać ciut szybciej, powoli przesuwa się ze swoim akcentem (na „raz”) na inne miejsce w takcie – wypadkowe metrum przestaje być oczywiste **SLAJD NR 29**. Analiza: rytm ten sam (dla każdej warstwy), metrum to samo, tempo początkowo to samo – z czasem fluktuuje **SLAJD NR 30**. Jest to polirytmia **SLAJD NR 31** inspirowana złożoną muzyką afrykańską. Słuchamy *Drumming, Part 1* w jak najdłuższym fragmencie (najlepiej w całości).

Anna Pęcherzewska-Hadrych

Załączniki:

1) Prezentacja - do pobrania [tutaj](#)